

ЩИРСЬКА В. С.,кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)***ЯРОШ В. В.,**кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
та кримінології*(Одеський державний університет
внутрішніх справ)*

УДК 343.51/53:343.2/.7(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.1.52>

ПІДРОБЛЕННЯ ЯК СПОСІБ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ

Стаття присвячена дослідженню підроблення як способу вчинення кримінального правопорушення, його суб'єктивних та об'єктивних ознак має важливе теоретичне та практичне значення. Зокрема, воно дозволить глибше та повніше з'ясувати окремі аспекти загального вчення про склад кримінального правопорушення, передусім, про об'єктивну сторону складу кримінального правопорушення. Це є важливим для правозастосовної практики, де виникає багато питань, пов'язаних з кваліфікацією підроблень, вирішення конкуренції кримінально-правових норм, відмежування суміжних кримінальних правопорушень та кримінально протиправних діянь від некримінальних правопорушень. Відсутність науково обґрунтованих рекомендацій щодо кваліфікації кримінального правопорушення, способом вчинення яких є підроблення, призводить до складнощів у правозастосувальній діяльності, а іноді – і до помилок. В даному випадку загальне вчення про спосіб вчинення кримінального правопорушення буде «загальним», підроблення як спосіб вчинення кримінального правопорушення – «особливим», а підроблення як спосіб вчинення конкретного кримінального правопорушення – «одиничним». Викладене свідчить про актуальність та проведення комплексного теоретичного дослідження підроблення як способу вчинення кримінального правопорушення на рівні його родового поняття і визначення на цій основі пропозицій щодо удосконалення кримінального законодавства та рекомендацій щодо застосування положень КК при кваліфікації кримінальних правопорушень, способом вчинення яких є підроблення. Підроблення детермінується певними обставинами об'єктивного та суб'єктивного характеру. Але, якими б не були детермінанти, вони створюють не неминучість, а лише сприятливі умови вчинення підроблення. Вони виступають лише сукупністю обставин об'єктивного та суб'єктивного характеру, що роблять можливим вчинити кримінальне протиправне діяння у спосіб підроблення.

Ключові слова: спосіб вчинення кримінального правопорушення, суб'єктивних та об'єктивних ознак, обґрунтованих рекомендацій щодо кваліфікації кримінального правопорушення, предмет кримінального правопорушення.

Shchyrskya V. S., Yarosh V. V. Forgery as a method of committing a criminal offense

The article is devoted to the study of forgery as a way of committing a criminal offense, its subjective and objective features have important theoretical and practical significance. In particular, it will allow a deeper and more complete elucidation of certain aspects of the general doctrine on the composition of a criminal offense, first of all, on the objective side of the composition of a criminal offense. This is important for law enforcement practice, where many questions arise related to the qualification of forgeries, the resolution of competing criminal law norms, the demarcation of related criminal offenses and criminally illegal acts from non-criminal offenses. The lack of scientifically based recommendations on the qualification of a criminal offense, the method of committing of which is forgery, leads to difficulties in law enforcement activities, and sometimes to mistakes. In this case, the general doctrine of the method of committing a criminal offense will be "general", forgery as a method of committing a criminal offense will be "special", and forgery as a method of committing a specific criminal offense will be "single". The above testifies to the relevance and conduct of a comprehensive theoretical study of forgery as a method of committing a criminal offense at the level of its generic concept and the definition on this basis of proposals for the improvement of criminal legislation and recommendations for the application of the provisions of the Criminal Code in the qualification of criminal offenses, the method of commission of which is forgery. Counterfeiting is determined by certain circumstances of an objective and subjective nature. But, no matter what the determinants are, they do not create inevitability, but only favorable conditions for committing counterfeiting. They act only as a set of circumstances of an objective and subjective nature, which make it possible to commit a criminal offense in the form of forgery.

Key words: *method of committing a criminal offense, subjective and objective signs, substantiated recommendations regarding the qualification of a criminal offense, subject of a criminal offense.*

Спосіб кримінального правопорушення підлягає встановленню при розслідуванні не тільки підроблення документів та їх використання, але й будь-якого вчиненого кримінального правопорушення, оскільки це стосується об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення і входить до предмету доказування. Саме спосіб кримінального правопорушення має суттєве значення для аналізування кримінально-правової норми, які розміщені у різних розділах Особливої частини Кримінального кодексу України. Дослідження підроблення як способу вчинення кримінального правопорушення, його суб'єктивних та об'єктивних ознак має важливе теоретичне та практичне значення.

Підроблення розглядалось лише як спосіб вчинення конкретних кримінальних правопорушень при дослідженні окремих складів, а також в контексті дослідження способу як ознаки об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Водночас за межами цих досліджень залишилися розгляд підроблення на рівні родового поняття, визначення його правової сутності, характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак підроблення. Викладене свідчить про актуальність та проведення комплексного теоретичного дослідження підроблення як способу вчинення кримінального правопорушення на рівні його родового поняття і визначення на цій основі пропозицій щодо удосконалення кримінального законодавства та рекомендацій щодо застосування положень КК при кваліфікації кримінальних правопорушень, способом вчинення яких є підроблення.

В даному випадку загальне вчення про спосіб вчинення кримінального правопорушення буде «загальним», підроблення як спосіб вчинення кримінального правопорушення – «особливим», а підроблення як спосіб вчинення конкретного кримінального

правопорушення – «одиничним». Піддроблення являє собою поширений спосіб вчинення суспільно небезпечних діянь, який має свої індивідуальні ознаки, що відрізняють його від інших способів вчинення кримінальних правопорушень. У КК передбачено чимало кримінальних правопорушень, що можуть вчинятися шляхом піддроблення. Піддроблення документів, які подаються для реєстрації випуску цінних паперів (ст. 223-1); виготовлення, збут та використання піддроблених недержавних цінних паперів (крім державних цінних паперів) (ст. 224); умисне введення в обіг на ринку України (випуск на ринок України) небезпечної продукції (ст. 227); знищення, підробка або заміна номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу (ст. 290); незаконне виготовлення, піддроблення, використання чи збут піддроблених документів на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (ст. 318); піддроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання піддроблених документів (ст. 358); службове піддроблення (ст. 366); ухилення від військової служби шляхом самокалічення або іншим способом (ст. 409) [1].

Визнання піддроблення «наскрізним» способом тягне за собою певні наслідки. Так, з'ясування обсягу та змісту вказаних способів, їх об'єктивних та суб'єктивних ознак має важливе значення як для правильного застосування кримінального закону (кваліфікації кримінального правопорушення, розмежування суміжних кримінальних правопорушень і т. п.), так і для призначення покарання, адекватного вчиненому [6, с. 27]. У літературі при дослідженні окремих «наскрізних» способів зазначається, що на практиці нерідко зустрічаються ускладнення при застосуванні окремих норм Особливої частини КК, які передбачають даний спосіб як одну з обов'язкових ознак складу кримінального правопорушення [5, с. 1]. Не є винятком з цього і піддроблення. Варто лише згадати складнощі, які виникають на практиці при кваліфікації піддроблення, в якому піддроблений документ використовується самим піддроблювачем (частини 1, 2 та 3 ст. 358 КК) [1], при розв'язанні конкуренції загальної норми (ст. 358 КК) та спеціальних норм (ст. 220-1 ст. 220-2 КК), коли піддроблення у спеціальних нормах вчиняється повторно або за попередньою змовою групою осіб (кваліфікувати такі дії за ч. 2 ст. 358 КК або за спеціальними нормами) [4, с. 907], при відмежуванні загального піддроблення документів (ст. 358 КК) від піддроблення, вчиненого службовою особою (ст. 366 КК) [8, 12].

Зокрема піддроблення, як самостійних кримінальних правопорушень є неприйнятним. По-перше, це може призвести до ототожнення способу з об'єктивною стороною кримінального правопорушення. Але спосіб вчинення кримінального правопорушення з нею цілком не співпадає. Об'єктивна сторона складу кримінального правопорушення – це сукупність ознак, що характеризують зовнішню сторону кримінального правопорушення і діяння, поряд з наслідками, способами, засобами та іншими ознаками є складовою частиною об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення [9, с. 78-79]. Спосіб же вчинення кримінального правопорушення – це сукупність окремих рис самої дії (бездіяльності), за допомогою якого досягається кримінально протиправних результатів. Спосіб вчинення кримінального правопорушення є основною та важливою характеристикою кримінально протиправного діяння [9].

У диспозиціях статей Особливої частини передбачаються ознаки, які індивідуалізують конкретний склад кримінального правопорушення та відрізняють цей склад від інших складів кримінального правопорушення. У складі кримінального правопорушення, передбаченому у ст. 366 КК, вказівка на такий спосіб вчинення як піддроблення, відрізняє його від складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364 КК. Не слід забувати, що склад кримінального правопорушення – це більш широке та розгорнуте поняття, ніж диспозиція статті Особливої частини КК. І, по-друге, визнаючи піддроблення кримінально караним, законодавець має за мету саме захист тих об'єктів кримінально-правової охорони, шкода яким завдається кримінально протиправними посяганнями, способом вчинення яких є піддроблення.

Підроблення може виступати у якості внутрішнього змісту кримінально протиправної дії, засвідчувати операційну своєрідність виконання дії. Наприклад, дії по постановленню

суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали, постанови (ст. 375 КК) співпадають за змістом зі способом вчинення кримінального правопорушення – підроблення. Така ж сама ситуація спостерігається із підробленням грошей, державних цінних паперів чи білетів державної лотереї (ст. 199 КК); виготовлення, збут та використання підроблених цінних паперів (крім державних цінних паперів) (ст. 224 КК); підробкою номерів вузлів та агрегатів транспортного засобу (ст. 290 КК); підробленням документів, печаток, штампів та бланків (ст. 358 КК); службовим підробленням (ст. 366 КК) та ін. Причому, у даних випадках взаємозв'язок способу вчинення кримінального правопорушення та дії настільки тісний, що спосіб за суттю співпадає з дією. Однак, це не означає, що дія тотожна способу, поглинає його, або, навпаки, спосіб виключає дію. Дія є самостійним соціально-правовим явищем, яке завжди характеризується відповідним способом його вчинення. А спосіб завжди зберігає своє функціональне призначення, характеризує дію з точки зору порядку, послідовності прийомів і рухів, які застосовуються при вчиненні кримінального правопорушення, і виступає у якості однієї з найважливішої ознаки, яка утворює зміст дії [6, с. 34].

У деяких складах кримінального правопорушення підроблення виступає у якості дії «допоміжного» характеру, що забезпечує вчинення «основної» дії. Наприклад, підроблення при ухиленні від військової служби (ст. 409 КК). В свою чергу спосіб виступає невід'ємною умовою вчинення основної дії. За таких умов спосіб та основна дія знаходяться в нерозривному зв'язку, і їх сполучення утворює, так би мовити, сукупну дію як ознаку об'єктивної сторони відповідного конкретного складу кримінального правопорушення. Невчинення будь-якої з них свідчить про відсутність складеної дії, а, отже, і об'єктивної сторони відповідного складу кримінального правопорушення. Отже, не може бути вчинене ухилення від військової служби (ч. 1 ст. 409 КК) окрім, як шляхом самокалічення, симуляції хвороби, підроблення документів чи іншого обману. По-перше, вона враховує найбільш імовірні та найбільш поширені варіанти певної кримінально протиправної поведінки, і, по-друге, істотно впливає на кваліфікацію. З наведеного вище прикладів, законодавець у диспозиції врахував поширеність ухилення від військової служби саме шляхом підроблення документів, не забувши при цьому переглянути покарання за дане правопорушення у бік посилення. І якщо при ухиленні від військової служби шляхом підроблення документів дії винної особи слід кваліфікувати за ст. 409 КК (сукупність кримінальних правопорушень, передбачених статтями 409 та 358 КК, в такому випадку відсутня), то, наприклад, при ухиленні від сплати податків вчиненого шляхом службового підроблення або підроблення документів, дії винного повинні кваліфікуватися за сукупністю, а саме за ст. 212 та ст. 366 або 358 КК відповідно.

Отже, для правильного розуміння сутності конкретного підроблення, а, в кінцевому рахунку, і для правильної кваліфікації, необхідно визначити як спосіб вчинення кримінального правопорушення – підроблення співвідноситься зі кримінально протиправною дією. Виступає він у якості внутрішнього змісту злочинної дії або у якості дії «допоміжного» характеру, що забезпечує вчинення «основної» дії. Підроблення може бути прямо зазначений у диспозиції статті Особливої частини КК (статті 199, 290, 318, 358, 366, 409 КК тощо), або однозначно випливати з їх змісту і бути встановленим шляхом тлумачення тексту закону (ч. 2 ст. 223-1, ст. 176 КК тощо).

При прямому зазначенні у тексті диспозиції статті може окремо вказуватися на караності певного підроблення. Наприклад, «підробка документів на переказ, платіжних карток чи інших засобів доступу до банківських рахунків ...» (ч. 1 ст. 200 КК), «... підроблення ... документів, які дають право на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів ...» (ч. 1 ст. 318 КК) тощо. За таких обставин, в нормі йдеться про той випадок, коли підроблення як спосіб вчинення кримінального правопорушення виступає у якості внутрішнього змісту кримінально протиправної дії, засвідчує операційну своєрідність виконання дії. Якщо ж підроблення виступає у якості способу вчинення іншої «основної» дії, у якості дії «допоміжного» характеру, в диспозиції вказівка на підроблення як спосіб вчинення кримінального правопорушення робиться, зокрема, через слово «шляхом». Так,

у ч. 1 ст. 409 КК передбачена відповідальність за ухилення військовослужбовця від несення обов'язків військової служби «шляхом ... підроблення документів ...».

Пряме зазначення на підроблення як спосіб вчинення кримінального правопорушення робиться за допомогою синонімічних термінів «підлог» (виборчих документів – ч. 2 ст. 158 КК), «підроблення» (документів референдуму – ч. 3 ст. 160 КК), «фальсифікація» (документів, які відображають господарську чи фінансову діяльність – ст. 220-2 КК), «підробка» (ідентифікаційного номера, номерів двигуна, шасі або кузова – ст. 290 КК).

Можливість вчинення певних кримінальних правопорушень у спосіб підроблення може однозначно впливати зі змісту статті. У деяких нормах Особливої частини загалом не вміщуються вказівки на спосіб дії злочинця або вони даються в загальній формі, але, не дивлячись на це, у багатьох з цих випадків конкретний зміст способу може бути розкритий шляхом теоретичного аналізу відповідного складу [11, с. 62]. Як приклад, можна навести ст. 176 КК, яка передбачає відповідальність за порушення авторського і суміжних прав. Основним нормативно-правовим актом, де знаходять свій опис можливі види порушень авторських і суміжних прав, є Закон України «Про авторське право і суміжні права». Серед зазначених у ньому порушень є і підроблення інформації, зокрема в електронній формі, про управління правами без дозволу суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав чи особи, яка здійснює таке управління. Отже, такі дії і будуть складати один з можливих шляхів вчинення дій статті 176 КК.

Об'єкт, що охороняється кримінальним законом, може бути заподіяно не будь-якими, а тільки певними діями, характер яких визначається особливостями самого об'єкту. Визначаючи дії, об'єкт тим самим визначає і можливий спосіб вчинення цих дій. Найбільш поширеною точкою зору є визнання суспільних відносин загальним об'єктом усіх кримінальних правопорушень. Дані відносини являють собою цілісну систему, елементами якої є суб'єкти суспільних відносин, предмет суспільних відносин та соціальні зв'язки між учасниками суспільних відносин. Особливості елементів суспільних відносин, що піддаються впливу, певною мірою обумовлюють і особливості способу вчинення кримінального правопорушення. Суб'єкт обирає і відповідний спосіб вчинення кримінального правопорушення, адже відмінність елементів суспільних відносин не може не обумовлювати і відмінний характер злочинної дії та способів їх вчинення [7, с. 60].

Однією з характеристик підроблення є те, що при будь-якому підробленні здійснюється вплив на матеріальні речі. Неможливо здійснити підроблення без впливу на речі матеріального світу за допомогою певних засобів. Кожний засіб вміщує у собі певну програму дій, що можна з ним робити та чого можна досягти використовуючи його. І підроблення передбачає використання не будь-яких засобів, а лише тих, які можуть завдати видозмінюючий вплив на предмет підроблення. Тобто, тих засобів, у програмі яких закладена можливість вчинити за їх допомогою підроблення. Причому, можливість вчинити підроблення може вміщуватися у програмі як простих засобів (наприклад, кульова ручка), так і більш складних (наприклад, копіювально-розмножувальна техніка).

Напевно, найбільш небезпечною буде підробка за умови використання засобів, які використовувались і при виготовленні речі, що підроблюється. Це впливає з того, що підроблені речі завжди підробляються заради використання або збуту. А така мета, в свою чергу, вимагає, щоб підроблена річ сприймалася потерпілим за справжню. За таких умов дана річ повинна мати певну схожість з оригіналом, річчю, що імітується. В іншому випадку, у разі неякісної або недовершеної підробки, такі дії, за певних обставин, можуть бути визнані шахрайськими, але ніяк не підробленням. Останнє особливо стосується часткового підроблення. Це пояснюється тим, що при частковому підробленні впливу піддається вже вироблена справжня річ. Таке виготовлення було зроблено за допомогою певних засобів. І при повторному впливі на річ, при її частковому підробленні, виготовлення підробки у розумінні предмета підроблення (а не шахрайських дій) буде більш небезпечним при користуванні підроблювачем саме тими ж засобами виробництва, що використовувались і при первинному виготовленні, або ж приблизно такими. Адже за таких обставин сліди «вторгнення» у первинну форму речі, що підроблюється, виявити більш складніше.

Об'єктивна обстановка вчинення кримінального правопорушення. Вибір підроблення як можливого способу вчинення того чи іншого кримінального правопорушення відбувається не довільно, а залежить від об'єктивної обстановки вчинення кримінального правопорушення. По-перше, як загальні об'єктивні умови, що існують у певному соціумі (наприклад, у державі), і роблять більш імовірним вчинення певних кримінально протиправних діянь. Так, умовами, які провокують вчинення різного роду підроблень, можуть бути бюрократичні перепони, зарегульованість певних суспільних відносин тощо. І, по-друге, як об'єктивні умови вчинення конкретного підроблення. Так, можливість доступу до засобів вчинення підроблення робить можливим вчинити кримінальне правопорушення у спосіб підроблення. Проілюструвати вплив обстановки вчинення кримінального правопорушення на вибір способу вчинення кримінального правопорушення можна на такому прикладі. Особа, що страждає на наркотичну залежність, з метою отримання наркотичного засобу здійснює їх викрадення з медичної установи (ст. 308 КК). Але, за наявності певних засобів, особа мала б змогу отримати наркотичні засоби шляхом підроблення документів, які дають право на отримання цих засобів, та подальшого їх використання (ст. 318 КК) [1].

До обставин суб'єктивного характеру, що детермінують такий спосіб вчинення як підроблення, можна віднести мотиви, мету його вчинення та особливості суб'єкта підроблення. Вибір особою прийомів та методів, які будуть нею застосовуватися при підробленні, може бути зумовлений мотивом та метою. Відомо, що будь-якій активній поведінці людини передують потреби. На підставі потреби у особи формується мотив. Мотив, у свою чергу, призводить до усвідомлення мети – того бажаного результату, до якого прагне особа при вчиненні злочинного діяння.

Суб'єкт підроблення, можна виокремити два аспекти: по-перше, вчинення окремих різновидів кримінально караних підроблень можливе лише за умови наявності на стороні підроблювача певних додаткових ознак, у порівнянні з тими загальними, що висуваються до суб'єкта злочину у Загальній частині КК України (ч. 1 ст. 18, статті 19 та 22). Так, суб'єктом вчинення у спосіб підроблення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 409 КК, може бути лише військовослужбовець. І, по-друге, детермінантами будуть виступати також морально-вольові, психологічні характеристики особи. Нехтування особою соціальними та моральними цінностями, психологічна готовність особи вчинити протиправне діяння при зустрічі життєвих складнощів, життя за принципом «для досягнення мети усі засоби гарні» обумовлюють внутрішню готовність вчинити злочин, і обрати для цього будь-який засіб, у тому числі і підроблення.

Таким чином, підроблення детермінується певними обставинами об'єктивного та суб'єктивного характеру. Але, якими б не були детермінанти, вони створюють не неминучість, а лише сприятливі умови вчинення підроблення. Вони виступають лише сукупністю обставин об'єктивного та суб'єктивного характеру, що роблять можливим вчинити кримінальне протиправне діяння у спосіб підроблення. Сукупність цих обставин обумовлює лише можливість вибору правопорушником саме підроблення як способу вчинення кримінального правопорушення. Але цей вибір може бути і не таким, і може навіть йти у розріз зі сприятливими обставинами об'єктивного та суб'єктивного характеру.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітн. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405> (дата звернення: 04.04.2024). Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квітн. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/ed20010405> (дата звернення: 04.04.2024).
2. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Сайт Офісу генерального прокурора. URL : <https://gp.gov.ua/ua/posts/prozareystrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2> (дата звернення 28.03.2024).

3. Новітні кримінально-правові дослідження – 2024 : Альманах наукових праць / за ред. д.ю.н., професора О. Козаченка, доктора філософії (PhD) в галузі права, доцента О. Мусиченко. – Миколаїв : МННП НУ «ОЮА», 2024. – 183 с.
4. Воловик В.І. Введення в філософію. Посібник. – Запоріжжя: Просвіта, 1999. – 176 с.
5. Анісімов Г.М. Зловживання довірою як спосіб вчинення злочину: поняття та кримінально-правове значення: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.08 / Нац. юрид. акад. України. – Харків, 2003. – 21 с.
6. Панов Н.І. Спосіб вчинення злочину і кримінальна відповідальність. – Харків: «Вища школа», 1982. – 162 с.
7. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. ISBN 978-966-458-427-9 Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.
8. Тучков С.С. Урахування особливостей суб'єкта при кваліфікації злочинів, способом вчинення яких є підроблення. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми взаємодії судових та правоохоронних органів у процесі реалізації завдань кримінального судочинства». 28–29 травня 2004 року м. Запоріжжя: У 2 ч. – Запоріжжя: Юридичний ін-т МВС України, 2004. – Ч. 1. – С. 162–165.
9. Матишевський П.С. Кримінальне право України. Загальна частина: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 272 с.
10. Словник іншомовних слів / Укладачі С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000. – 664 с.
11. Тацій В.Я. Об'єкт і предмет злочину в кримінальному праві України: Навч. посібник. – Харків, УкрЮА, 1994. – 76 с.
12. Котковський В.С., Дробчак А.Л. Юридичний аналіз підроблення документів, які подаються для проведення державної реєстрації юридичної особи та фізичних осіб-підприємців. Правове життя сучасної України: у 3 т.: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 15 трав. 2020 р.) Одеса: Гельветика, 2020. Т. 3. С. 164–166.

